

Opis zdania złożonego w ujęciu Zenona Klemensiewicza. Typy zdań złożonych hipotaktycznie

Anna Kozłowska

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego

- 1 Wypowiedzenia złożone – charakterystyka ogólna
- 2 Typy wypowiedzeń hipotaktycznych
- 3 Wskaźniki zespolenia

Ciągi wypowiedzeń

Ciąg luźny

Przyszłam do domu. Czekałam dwie godziny.

Ciąg nawiązany

- zewnątrznie: *Przyszłam do domu. Potem czekałam dwie godziny.*
- wewnątrznie: *Przyszłam do domu; potem czekałam dwie godziny.*

Ciąg ścisły

Przyszłam do domu i czekałam dwie godziny.

Hipotaksa a parataksa

Główne kryterium odróżniania hipotaksy od parataksy –
wzajemna zależność treści wypowiedzeń składowych.

Ponieważ pada, nie poszłam dziś na spacer. – Pada, więc nie poszłam dziś na spacer.

Chociaż bolała go głowa, przyszedł do szkoły. – Przyszedł do szkoły, ale bolała go głowa.

Wypowiedzenia podmiotowe

Wypowiedzenie podmiotowe –

jest wymagane przez zdanie nadrzędne i pełni wobec niego funkcję analogiczną do podmiotu w zdaniu pojedynczym.

PRZYKŁADY:

- *Było oczywiste, że to oszustwo wyjdzie w końcu na jaw.
To niesprawiedliwe, że nie wszyscy są jednakowo traktowani.*
- *Ktokolwiek kupi to mieszkanie, zrobi dobry interes.
Ci, którzy mu uwierzyli, srodze się zawiedli.*

UWAGA! Dla Klemensiewicza wypowiedzeń podmiotowych wymagają także czasowniki bezosobowe typu WIADOMO, WYNIKA, SZKODA itp., np.: *Wiadomo, że wszyscy się naprawdę postarali. Szkada, że nie znalazłeś dla mnie czasu*. Wyjątki to: TRZEBA, POTRZEBA, MOŻNA, POWINNO SIĘ, NALEŻY, BYŁO 'należało', przyłączające zdania dopełnieniowe.

Wypowiedzenia orzecznikowe

Wypowiedzenie orzecznikowe –

jest wymagane przez zdanie nadrzędne i pełni wobec niego funkcję analogiczną do orzecznika w orzeczeniu imiennym zdania pojedynczego.

PRZYKŁADY:

- *Nie jestem tym, za kogo mnie uważasz.*
- *Jaka praca, taka płaca.*

Wypowiedzenia dopełnieniowe

Wypowiedzenie dopełnieniowe –

jest wymagane przez predykat obecny w zdaniu nadrzędnym i pełni wobec niego funkcję analogiczną do dopełnienia w zdaniu pojedynczym.

PRZYKŁADY:

- *Jan dowiedział się, że Maria jest chora.*
- *Wszyscy mnie namawiali, abym porzucił studia medyczne.*
- *Znalazł się tam, gdzie go wcale nie oczekiwano.*

Wypowiedzenia okolicznikowe

Wypowiedzenie okolicznikowe –

nie jest wymagane przez predykat obecny w zdaniu nadrzędnym i pełni wobec niego funkcję analogiczną do okolicznika w zdaniu pojedynczym.

Typy wypowiedzeń okolicznikowych

Wypowiedzenie okolicznikowe czasu

Skaleczyła się w palec, kiedy obierała ziemniaki. Odkąd pamiętam, rodzice zawsze się kłócili. Będę przy nim, dopóki będzie trzeba.

Wypowiedzenie okolicznikowe miejsca

Żył, gdzie go losy rzuciły. Obrzędy odprawiano w najściślejszej tajemnicy, tam, gdzie rzadko pojawiali się ludzie.

Wypowiedzenie okolicznikowe sposobu

Mówił to, jakby był już pewien wygranej. Mogliście przecież załatwić sprawę tak, jak my to zrobiliśmy.

Typy wypowiedzeń okolicznikowych cd.

Wypowiedzenie okolicznikowe stopnia i miary

*Im człowiek bardziej się stara, tym gorzej mu wszystko wychodzi.
W miarę tego, jak się oddalali, coraz bardziej żałował swej decyzji.
Wykonałem to tak dokładnie, jak tylko mogłem. Wyszło lepiej,
niż się spodziewaliśmy.*

Wypowiedzenie okolicznikowe celu

*Poszedł na prawo właściwie tylko po to,
aby zaspokoić ambicje rodziny. Zrobi wszystko,
żeby zaistnieć w mediach.*

Typy wypowiedzeń okolicznikowych cd.

Wypowiedzenie okolicznikowe przyczyny

Wyjechali, ponieważ nie widzieli dla siebie perspektyw. Jestem szczęśliwa, że tak to się skończyło.

Wypowiedzenie okolicznikowe przyzwolenia

*Nic mu się nie udawało, choć bardzo się starał.
Mimo że wszyscy wróżyli jej karierę naukową, zdecydowała się na własny biznes.*

Wypowiedzenie okolicznikowe warunku

*Jeśli będę miała czas i środki, nauczę się jeździć na nartach.
Żebym była dwadzieścia lat młodsza, inaczej by zaśpiewał.*

Typy wypowiedzeń okolicznikowych cd.

Wypowiedzenie okolicznikowe skutku

Co zrobiłem, że tak mnie nienawidzisz? Schudła i zbrzydła, że nikt jej nie poznał.

Wypowiedzenie okolicznikowe przeciwieństwa

Jeżeli Jan jest odważny, to Piotr stara się unikać niebezpieczeństw.
Co udało mu się odłożyć trochę pieniędzy, to zaraz wszystko stracił.

Wypowiedzenia przydawkowe

Wypowiedzenie przydawkowe –
charakteryzuje rzeczownik obecny w zdaniu nadrzędnym.

PRZYKŁADY:

- *Okryła w sobie pragnienie, które zaskoczyło ją samą.*
- *Marzyłam o takim zawodzie, który umożliwi mi podróże i rozwijanie własnych zainteresowań.*
- *Mama w dość późnym wieku odkryła w sobie pragnienie, aby podróżować.*

Wypowiedzenia rozwijające

Wypowiedzenie rozwijające –

nie uzupełnia żadnego składnika wypowiedzenia nadrzędnego (nie pełni funkcji analogicznej do żadnego ze składników), jest tylko formalnie z nim powiązane.

PRZYKŁADY: *Prezydent opowiada się za nowelizacją ustawy, czemu sprzeciwia się część posłów. Zapomniałem o swoich obietnicach, za co mnie słusznie skarcono. Przypadkiem na zakupach spotkałam Joannę, która niedługo potem wyszła za mąż za Włocha. Mamy już połączenie z Krakowem, gdzie gromadzą się tłumy gapiów.*

Oznajmienie imiesłowe (imiesłowowy równoważnik zdania)

- oznajmienie czasowe: Otrzymawszy upragnioną wiadomość, spokojnie wyjechaliśmy na wakacje.
- oznajmienie przyczynowe: Nie znając swoich praw, obywatele nie mogą się skarżyć na ich łamanie.
- oznajmienie przyzwolenia: Nawet będąc kaleką, Jan wciąż planował dalekie podróże.
- oznajmienie warunkowe: Chcąc otrzymać dobrą pracę, musisz wcześniej planować ścieżkę kariery.
- oznajmienie sposobu: Mówiła, lekko sepleniąc.
- oznajmienie akcesoryjne: Jakoś dotrwali do pierwszego, ledwo wiążąc koniec z końcem.
- oznajmienie skutku: Objadała się jagodami, brudząc ich sokiem dłonie i wargi.

Wskaźniki zespolenia

Spójniki

*Wyjechałam, ponieważ nie było tu pracy.
Albo mi wybaczysz, albo koniec z nami.*

Zaimki

*Nie zdawałam sobie sprawy, kto za tym stoi.
Wyglądał, jakby nie spał przez kilka nocy.*

Wskaźniki zespolenia cd.

Odpowiedniki zespolenia

Kto pod kim dołki kopie, ten sam w nie wpada.

Odezwał się dopiero wtedy, kiedy nikt już tego nie oczekiwał.

Zapowiedniki zespolenia

To, że poinformowano nas dopiero dziś, budzi mój głęboki sprzeciw.

Podsunęła mu tę kartkę tak dyskretnie, że prawie nikt nie zauważył.

Wypowiedzenia złożone spójnikowe, względne i bezspójnikowe

Wypowiedzenie złożone spójnikowe –

z leksykalnym wskaźnikiem zespolenia wyrażonym spójnikiem.

Ludzie gromko oklaskiwali Kowalskiego, bo krytykował rządzących.

Wypowiedzenia złożone względne –

z leksykalnym wskaźnikiem zespolenia wyrażonym zaimkiem.

Ludzie gromko oklaskiwali Kowalskiego, który krytykował rządzących.

Wypowiedzenie złożone bezspójnikowe –

pozbawione leksykalnych wskaźników zespolenia, spojone intonacyjnie.

Ludzie gromko oklaskiwali Kowalskiego – krytykował rządzących.

Dziękuję za uwagę :)

Temat następnego wykładu:
OPIS ZDANIA ZŁOŻONEGO
W UJĘCIU ZENONA KLEMENSIEWICZA.
TYPY ZDAŃ ZŁOŻONYCH PARATAKTYCZNIE.
Zapraszam!